

Beretninger om enkeltpasienter spiller en viktig rolle i klinisk medisin – og i medisinsk historie

Steinbarnet fra Innset

Like etter påske i år mottok redaksjonen et kortfattet manuskript. Det handlet om et brev fra skoginspektør Ramm på Tynset i 1813. Artikkelforfatteren – en 25 år gammel mastergradsstudent i historie – hadde kommet over brevet i Nasjonalbibliotekets håndskriftsamling og mente det hadde medisinhistorisk interesse. Brevet omtalte «en svært sjelden og makaber medisinsk begivenhet som fant sted i nærheten av Kvikne i året 1813». En kvinne som hadde gått gravid i ti år, «fødte» det året et forsteinet foster.

Etter en intern redaksjonell vurdering ble manuset returnert til forfatteren. Han ble bl.a. bedt om å undersøke hva som var skrevet om slike steinfostre tidligere. Kort etter sendte forfatteren inn et revidert manuskript. Det ble sendt til tre eksterne vurderere – var dette kan hende en røverhistorie?

Responser fra de eksterne fagfellevurdererne var særdeles fruktbar. Ingen av dem var i tvil om at historien var sann. Den ene kjente historien fra før – den var blitt publisert av berglegen på Røros i tidsskriftet *Eyr* i 1827 (1). Brevet og artikkelen beskrev utvilsomt samme episode. Den andre vurdereren gikk selv til kildene og undersøkte flere arkivalier.

De neste ukene gikk manus frem og tilbake mellom forfatter, fagfellevurderere og medisinsk redaktør. Tillegg, presiseringer og nye kilder kom til. Ett eksempel: Forfatteren hadde avsluttet søket etter historiens hovedperson, den gravide kvinnen, i kirkeboken for 1845, men da han utvidet søket, viste det seg at Randi Jonsdatter døde i 1848, 86 år gammel! Det som i april var et manuskript tilsvarende en ensides artikkel, er blitt en fem siders beretning i Tidsskriftets julenummer som det er en glede å publisere (2).

Denne historien er interessant av flere grunner. For det første viser den hvordan ordningen med ekstern fagfellevurdering fungerer på sitt beste. Uten alle de kunnskapsrike og samvittighetsfulle vurdererne som stiller opp – gratis – for Tidsskriftet, hadde det ikke vært mulig å lage et medisinskvitenskapelig tidsskrift (3). Navnene til alle dem som bidro til denne avgjørende kvalitetssikringen i 2007, står som vanlig på trykk i årets julenummer (s. 3196).

Artikkelen er også et eksempel på en dyktig og iherdig forfatter, Ernst Bjerke, som i samspill med fagvurderere og redaksjon arbeider frem en leseverdige og spennende artikkel. Bjerke holder på med en biografi om skolemannen M.R. Flor, og det var i den forbindelse han kom over dette gullfunnet. Det sier noe om tilfældighetene i forskningen og – like viktig – gode forskeres evne til å plukke ut det som er morsomt og givende.

Historien om steinbarnet fra Innset er i tillegg en førstegangsbeskrivelse i Norge av en sjelden og faglig bemerkelsesverdig tilstand. Det var en embetsmann, skoginspektør Ramm, som tok opp saken. Det var ikke tilfeldig. For det første betegner begynnelsen av 1800-tallet overgangen fra opplysningstiden til romantikken – en tid da de faglige interessene var store og brede. Men det var også en tid da det knapt var noen lege tilgjengelig – og om det hadde vært det, er det ikke sikkert at den arme kona fra Innset hadde hatt råd til eller sett noen hensikt i å tilkalle ham. Den første offentlige legestilling i Østerdalen ble opprettet flere år senere. Amtsfysikus Christian

Lintrup (1768–1844) var eneste embetslege i Hedemarkens Amt til midt i 1820-årene. Så i 1813 var det tomt for leger i nordfylket, selv om berglegen på Røros nok ble brukt i påkommende tilfeller.

To av legene i området på denne tiden er de siste årene presentert i tre artikler i Tidsskriftet (1, 4, 5). Berglege Christian Stengel (1795–1890) på Røros er kjent som opphavsmannen til den første beskrivelse av Stengels syndrom – også den i det første medisinske tidsskriftet her til lands, *Eyr* (4). Året etter publiserte han artikkelen om steinbarnet fra Innset (1). I nabodistriktet til Tynset, Rendalen, skrev distriktslege Peter Heiberg (1778–1849) i 1831 den første beretning om rakefiskbotulisme i Norge (5).

Slike artikler bidrar til å dokumentere helsevesenets historie her i landet. Fremdeles er det et enormt utforsket kildetilfang i kommunale og sentrale arkiver. Rike skatter finnes i Nasjonalbibliotekets håndskriftsamling, i Riksarkivet og statsarkivene. Dette materialet har hittil i liten grad vært benyttet i helsehistorisk sammenheng. Slik forskning krever tverrfaglighet fordi helsehistorie ikke bare er en del av den medisinske historie, men i høy grad utgjør en del av landets samlede kultur- og sosialhistorie (6).

Artiklene om medisinsk historie i årets julenummer illustrerer den store bredden i faget (s. 3244–75). For eksempel presenteres noen hovedfunn fra tre ferske doktorgrader skrevet av historikere. Elisabeth S. Koren skriver om helse til sjøs i perioden 1890–1940, Ole Georg Moseng gir en revurdering av den komplekse sykdommen pest, mens Hilde Bondevik omtaler norske legers syn på hysteri på slutten av 1800-tallet – i hysteriets gullalder, som perioden gjerne er blitt kalt.

Internasjonalt er medisinhistorie de siste tiårene i økende grad blitt et fag som har interesse for ikke-medisinere – en utvikling som i de senere år er blitt tydelig også i Norge. Tidsskriftet har et ønske om å gi plass til disse faghistoriske artiklene. Men medisinsk historie engasjerer også mange leger, og de har verdifulle bidrag å komme med. Tidsskriftet ønsker å bidra til denne tverrfagligheten ved å yte fagfellevurdering og redaksjonell bearbeiding tilpasset de forskjellige gruppene – medisinerer trenger historisk rådgivning, mens historikere kan profitere på innspill fra medisinerer, slik artikkelen om steinbarnet er et godt eksempel på.

Erlend Hem
erlend.hem@medisin.uio.no

Erlend Hem (f. 1970) er dr.med. og førsteamanuensis i medisinske atferdsfag ved Universitetet i Oslo. Han er medisinsk redaktør i Tidsskriftet og redigerer de medisinhistoriske artiklene.

Litteratur

1. Stengel C. Udfaldet af et tiaarigt Svangerskab. *Eyr* 1827; 2: 134–7.
2. Bjerke E. Et «tiaarigt Svangerskab». *Tidsskr Nor Lægeforen* 2007; 127: 3249–53.
3. Bjørheim J, Frich JC, Gjersvik P et al. Tidsskriftet, ekstern fagvurdering og medisinsk publisering. *Tidsskr Nor Lægeforen* 2006; 126: 20–3.
4. Brean A. Beretning om et mærkeligt Sygdomstilfælde – Stengel-Batten-Spielmeier-Vogts sykdom. *Tidsskr Nor Lægeforen* 2004; 124: 970–1.
5. Schjønsby HP. Botulisme i Østerdalen i 1831. *Tidsskr Nor Lægeforen* 2002; 122: 2860–2.
6. Hem E. Mer enn medisin. *Tidsskr Nor Lægeforen* 2005; 125: 3405.